

УДК 340.1

ПЛЮРАЛІЗМ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ЗМІСЛОВНИХ ВИМОГ МОРАЛІ ПРИ ПРАВОЗАСТОСУВАННІ

Г. Перетятко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: galinajus@gmail.com*

Досліджено основні теоретико-правові та практичні аспекти застосування правових норм з огляду на плюралізм інтерпретацій змістовних вимог моралі. У контексті дослідження проаналізовано мораль як соціальний регулятор суспільства крізь призму соціальної диференціації суспільства. Значну увагу приділено прикладам та практичному застосуванню отриманих при дослідженні результатів.

З'ясовано, що плюралізм розуміння вимог моралі під час правозастосування в соціально неоднорідному суспільстві може проявлятися двома способами: суб'єкти правозастосування одного рівня по-різному застосовують правову норму, що обумовлює необхідність морального оцінювання обставин справи, керуючись їх різним розумінням вимог моралі; суб'єкт правозастосування у межах компетенції скасовує правозастосовчий акт іншого суб'єкта правозастосування, зважаючи на інше розуміння вимог моралі (наприклад, скасування судом правозастосовчого акта іншого органу або ж суд вищої інстанції скасовує рішення суду нижчої інстанції).

Ключові слова: соціальна диференціація суспільства, відмінність у правозастосуванні, правозастосовний акт.

Актуальність зазначеної тематики дослідження зумовлена важливістю для правового регулювання саме правозастосування, оскільки на цьому етапі правові норми втілюються у життя. На цьому етапі забезпечується реалізація прав людини та виконання державних функцій. З погляду правової науки правозастосування дає змогу оцінити досконалість правотворчого процесу та усіх інших елементів правового регулювання. Окрім того, попри об'єктивність у правовому регулюванні, суб'єктивність при правозастосуванні не варто вилучати. Зокрема важко заперечити роль суб'єктивних чинників при правозастосуванні, особливо, коли йдеться про моральне оцінювання.

У науковій юридичній літературі, особливо із інтенсифікацією глобалізаційних процесів, досить поширеним стає уявлення про «всезагальність» (зокрема, прав людини, цінностей тощо). Однак такий підхід не завжди враховує реалії суспільства. Натомість П. Рабинович (як і деякі інші автори) соціальну неоднорідність певного суспільства визначив ключовим чинником визначення соціальної сутності правових і державних явищ [8, с. 9].

У цьому дослідженні спробуємо визначити особливості правозастосування, здійснюване «за участі» морального оцінювання. Для цього проаналізуємо правову наукову літературу та юридичну практику насамперед на предмет плюралізму розуміння вимог моралі під час правозастосування у соціально неоднорідному суспільстві.

Теоретико-правові аспекти плюралізму інтерпретацій змістовних вимог моралі. Аналіз моралі як соціального регулятора суспільства доцільно проводити крізь призму соціальної диференціації (тобто розподілення, розрізнення) суспільства.

Складна соціальна структура суспільства, його неоднорідність впливає на формування у суспільстві відповідних соціальній диференціації суспільства моральних підсистем. Соціальним групам притаманні спільний тип поведінки, світогляд, члени групи об'єднані спільними інтересами, цінностями. Саме це є причиною формування моралі різних соціальних груп, наприклад, підлітків, людей похилого віку, малозабезпечених, олігархів, робітників, чиновників, працівників правоохоронних органів, художників тощо. Науковці, досліджуючи питання моралі та права, зазначають, що при закріпленні вже сформованих правил поведінки у правових нормах відображається мораль суспільства загалом або тих соціальних верств і груп, які брали участь у процесі правоутворення. Творче створення нових норм є більшою мірою суб'єктивним і відображає мораль суб'єктів правотворчості та тих соціальних класів і груп, чиї інтереси ці суб'єкти представляють [19].

Наявність у суспільстві моральних підсистем не означає, що їх мораль є абсолютно різною. Є низка моральних принципів, які номінально визнаватимуть навіть усі члени суспільства, однак кількість таких принципів невелика. До таких всезагальних моральних принципів можна віднести справедливість, добро, добросовісність, добросовісність тощо. Утім проблематика всезагальних моральних принципів полягає у їх застосуванні, адже у процесі практичного втілення їх у життя все одно простежується диференціація конкретного змісту принципу за соціальною неоднорідністю суб'єктів.

Також моральні принципи людини залежать від того, на потреби якого рівня (за пірамідою потреб А. Маслоу) спрямована діяльність цієї людини. Однак можливість людини задовольняти потреби того чи іншого рівня залежать меншою чи більшою мірою від віку особи, її рівня інтелектуального розвитку, території проживання, релігії, матеріального стану, ролі в організації праці тощо. Тобто знову ж простежується зв'язок цієї можливості із належністю людини до певної соціальної групи.

За А. Маслоу, ядро особистості утворюють гуманістичні потреби в добрі, моральності, доброзичливості, з якими вона народжується і які вона може реалізувати за певних умов. А. Маслоу намагався пояснити, чому в різний час у людей виникають різні потреби. Він переконаний, що потреби людини мають ієрархічну структуру з 5 рівнів і спочатку споживачі прагнуть задовольнити потреби нижчого рівня, потім можуть думати про задоволення наступної за значущістю потреби [15, с. 48–52].

Досліджуючи деякі аспекти суспільної моралі науковець С. Рабінович зауважив, що правозастосовне рішення, так чи інакше, конкретизуватиметься реальною (не ідеальною) суспільною мораллю і при цьому має орієнтуватися на деякий «середньостатистичний» конкретно-історичний рівень моральності. Продовжуючи думку, зазначив, що «оскільки ж реальна мораль представлена відмінними культурними практиками, з огляду на що звернення до загальної моральної очевидності тут може виявитися безуспішним, зовнішнім та формальним критерієм моральної легітимності індивідуального юридичного рішення виступатиме його загальна відповідність реальним ціннісно-нормативним уявленням панівних суспільних груп. Питання же про іншу – сутнісну, „вищу» справедливість такого рішення завжди залишатиметься відкритим...» [9, с. 176].

Отже, до чинників, від яких залежатиме формування моральної свідомості індивіда, варто відносити: соціальне походження, національні та культурні традиції, конкретні умови формування особистості (сім'я, школа, найближче оточення), урбанізація, індивідуально-соціальний досвід (у тому числі професійний –

для прикладу, відмінність моральних оцінок суддів місцевого суду та Верховного Суду України), сфера діяльності, релігійність, вплив громадської думки та ЗМІ, вікові чинники, відмінність у потребах та інтересах тощо.

Наприклад, розглядаючи моральні засади суспільства як категорію обмеження договірної свободи, науковці-цивілісти акцентують увагу на такому: керуючись тим, що «моральні засади суспільства» є оцінною категорією, застосування правової норми, що її містить, повною мірою залежить від суб'єкта застосування. У законодавстві України йдеться про моральні засади усього суспільства, а не про моральні принципи певної особи, зокрема, суб'єкта правозастосування. Намагаючись конкретизувати підстави обмеження договірної свободи з мотивів суперечності моральним засадам суспільства, російський науковець Є. Суханов запропонував до таких договорів відносити ті, предметом яких є адміністративні правопорушення або злочини [14, с. 76]. Однак такі угоди порушуватимуть законодавство, а не суто моральні засади суспільства.

Дослідники цього питання в Україні зазначають, що існує практика щодо обмеження договірної свободи з мотивів суперечності моральним засадам суспільства лише у сфері адміністративного судочинства у спорах між податковими органами та платниками податків щодо визнання податкових повідомлень-рішень не дійсними [1, с. 213].

Нагляд спеціалізованих державних органів в Україні за дотриманням суспільної моралі. Як уже зазначалося, в Україні чимало суб'єктів правозастосування у своїй діяльності застосовують моральне оцінювання. Повноваження деяких із таких суб'єктів перетинаються, і це іноді призводить до того, що такі суб'єкти стосовно одного і того ж об'єкта морального оцінювання приймають різні (навіть протилежні) рішення. Згідно зі ст. 301. КК України та ст. 2 Закону України «Про захист суспільної моралі» виробництво та обіг у будь-якій формі порнографічної продукції в Україні заборонено. Відповідно до положення «Про державну реєстрацію фільмів» [6], Державне агентство України з питань кіно (далі – Держкіно) відмовляє в державній реєстрації та видачі прокатного посвідчення у разі наявності висновку експертної комісії (у складі Міністерства культури України) щодо фільмів, які пропагують війну, насильство, жорстокість, фашизм і неофашизм, спрямовані на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, приниження нації, неповагу до національних і релігійних святинь, приниження особистості, що пропагують невігластво, неповагу до батьків, а також наркоманію, токсикоманію, алкоголізм та інші шкідливі звички; фільмів порнографічного змісту.

Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі (далі – Національна експертна комісія) у межах своєї компетенції вживала заходів щодо запобігання розповсюдження та заборони демонстрації фільмів, програм, інформаційних матеріалів, видовищних заходів тощо, які завдають шкоди моральності суспільства; проводила аналіз теле-, радіо- і відеопродукції, репертуару кінотеатрів, кіно- і відеоустановок, відеозалів, продукції друкованих засобів масової інформації, а також видовищних заходів на їх відповідність вимогам законодавства у сфері захисту суспільної моралі; проводила експертизу продукції, видовищних заходів сексуального чи еротичного характеру та продукції, що містить елементи або пропаганду культури насильства, жорстокості, порнографії.

Конституційним, постійно діючим колегіальним органом, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законів України у сфері телерадіомовлення, а також здійснення регуляторних повноважень, передбачених цими законами, є Національ-

на рада України з питань телебачення і радіомовлення (далі – Національна рада). На виконання вимог ст. 13 Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» та ст. 62 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» ця Національна рада наглядає за дотриманням вітчизняними телерадіоорганізаціями законодавства у сфері захисту суспільної моралі.

Отже, законодавством України встановлено, що стосовно інформаційних об'єктів, які транслюють на телебаченні України (фільм, телепередача тощо) у Держкіно та у Національній ради (а до 2015 року й у Національній експертної комісії) є повноваження щодо їх морального оцінювання.

У деяких випадках стосовно одного і того ж інформаційного об'єкта морального оцінювання у Держкіно та Національній експертної комісії було різне бачення того, чи відповідає цей об'єкт вимогам законів України в частині захисту суспільної моралі. Перші такі розбіжності виникли ще наприкінці 2009 року, коли Міністерство культури і туризму України надало дозвіл на розповсюдження і демонстрування «жахів» «Пила – 6», а Національна експертна комісія своїм рішенням визнала цей фільм таким, що не відповідає чинному законодавству у сфері захисту суспільної моралі, оскільки пропагує культ насильства та жорстокості, і тому не може розповсюджуватися на території України. Також Національна експертна комісія своїми рішеннями визнала такими, що не відповідають законодавству України певні серії телесеріалу «Щасливі разом», значну частину серій телесеріалу «Леся + Рома». Внаслідок цієї колізії видані Держкіно дозволи на їх розповсюдження і демонстрування визнано незаконними [13].

Інший резонансний приклад. Епізод мультиплікаційного фільму «Південний парк» «Cartman Sucks» транслювався на телеканалі «М1» 25 травня 2010 р. о 22⁰⁰ год. За сюжетом мультфільму, один із персонажів «розігрує» свого однокласника, імітуючи оральний секс з ним, після чого батьки першого відправляють його в християнську громаду для виправлення. Національна експертна комісія своїм рішенням визнала цю серію такою, що містить дитячу порнографію та пропаганду релігійної ворожнечі. Тобто, трансляція цієї серії мультиплікаційного фільму «Південний парк» за наявності рішення Національної експертної комісії заборонена, оскільки зміст названої серії порушує моральні норми суспільства. Трансляція цього епізоду означає, що фахівці Держкіно, які видавали державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування названого мультиплікаційного фільму, вважають, що ця серія мультфільму не порушує моральних норм суспільства. Національна експертна комісія про прийняте нею рішення стосовно названого епізоду мультиплікаційного фільму «Південний парк» повідомила, зокрема, Національну раду з питань телебачення і радіомовлення України. За результатами розгляду цього рішення Національна рада оголошує попередження ТОВ «Музичне телебачення» (м. Київ) за порушення часу демонстрації мультиплікаційного фільму «Південний парк», визначеного прокатним посвідченням. Отже, з цього прикладу видно, що в декількох суб'єктів правозастосування бачення моральності не співпадало.

Варто також зазначити і те, що згідно зі Законом України «Про захист суспільної моралі» спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері культури та мистецтв мають бути встановлені Критерії віднесення продукції до такої, що має порнографічний зміст. Однак такі Критерії Мінкультури не встановлені. Національна експертна комісія на основі критеріїв віднесення друкованої, аудіовізуальної, електронної та іншої продукції, які сама ж розробила, а також переданих та отриманих по комунікаційних лініях повідомлень і матеріалів до

порнографічної продукції, та до продукції, що пропагує культ насильства та жорстокості, національну та релігійну ворожнечу, неповагу до національних і релігійних святинь та ображає національну гідність, і до еротичної продукції затвердила відповідні рекомендації для органів державної влади і місцевого самоврядування. Зазначені рекомендації мали на меті встановити однакові підходи до морального оцінювання об'єктів дослідження [10].

В інших державах наявна варіативність суб'єктів правозастосування, що проводять моральне оцінювання. Спільним для більшості європейських країн є наявність спеціальних відомчих органів у сферах культури, кінематографу, теле- і радіопростору, захисту прав дітей та молоді.

Плюралізм інтерпретацій змістовних вимог моралі суддями. Кодексом законів про працю України (п. 3 ст. 41) (далі – КЗпП України) визначено можливість роботодавця звільнити працівника у зв'язку із вчиненням ним аморального вчинку, несумісного з продовженням роботи. Проаналізувавши судову практику у цій сфері, ми виявили, що позиція судів стосовно того, що вважати аморальним проступком є різною.

Колегія суддів Судової палати в цивільних справах Верховного Суду України в ухвалі від 5 серпня 2009 року визначила аморальний проступок у широкому значенні як винну дію або бездіяльність, що порушує основні моральні норми суспільства та суперечить змісту трудової функції і цим дискредитує службові, посадові повноваження відповідного кола осіб [18].

У науковій літературі слушно зауважують, що відповідь на питання, що є «добре», а що «погано», залежить також і від особистого розуміння вимог моралі тією особою, яка уповноважена приймати відповідне рішення. З огляду на це, у п. 3 ст. 41 КЗпП України запропоновано зазначити не про «аморальний проступок», а про протиправний [2, с. 213].

Також у літературі є дискусія щодо встановлення вичерпного переліку аморальних проступків. Однак, як слушно зауважив Л. Тихонович, у цьому випадку варто вважати на особливості сфери моралі, оскільки існувала б потреба постійного перегляду такого переліку з метою усунення протиріч між нормами моралі і права [16, с. 10–11].

Частиною 1 ст. 24 Закону України «Про загальну середню освіту» [5] передбачено, що педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями. А ч. 1 ст. 54 Закону України «Про освіту» [7] передбачено, що педагогічною діяльністю можуть займатися особи, зокрема, з високими моральними якостями. Серед обов'язків, які повинні виконувати педагогічні та науково-педагогічні працівники (ст. 56 згаданого Закону), вказано зокрема те, що вони настановленням і особистим прикладом зобов'язані утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості, інших добродійностей; виховувати у дітей та молоді повагу до батьків, жінки, старших за віком, народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного і соціального устрою, дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища країни; готувати учнів та студентів до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами; додержуватися педагогічної етики, моралі, поважати гідність дитини, учня, студента.

Продемонструємо та проаналізуємо плюралізм розуміння вимог моралі різних правозастосувачів ще на одному прикладі.

Апеляційний суд Одеської області, розглянувши цивільну справу за апеляційною скаргою відділу освіти Балтської райдержадміністрації Одеської області на рішення Котовського міськрайонного суду Одеської області від 16 червня 2014 року у справі за позовом Особи 1 до відділу освіти Балтської райдержадміністрації Одеської області, Балтської районної державної адміністрації та управління державного казначейства України в Одеській області про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та стягнення моральної шкоди, встановив. Особа 1 (відповідачка), працюючи директором та вчителем школи й виконуючи виховні функції, неодноразово та безпосередньо перед звільненням принижувала та ображала учнів школи та їхніх батьків, працівників технічного персоналу школи та «диктаторським шляхом» керувала цією установою, що, на думку колегії суддів, було порушенням основних моральних норм суспільства. З показів свідків з'ясовано, що відповідачка обзивала батьків «молдавською свинею», дитину на уроці обзивали «дебілка, як твій тато», а на суботнику в присутності дітей та дорослих обзивала її «придуркуватою і безтолковою», на батьківських зборах сказала одному з батьків «закрий рот».

Рішенням Апеляційного суду Одеської області від 23.04.2015 року у цій справі було скасовано рішення Котовського міськрайонного суду Одеської області від 16 червня 2014 року та ухвалено у справі нове рішення, яким у задоволенні позову Особа 1 до відділу освіти Балтської райдержадміністрації Одеської області, Балтської районної державної адміністрації та управління державного казначейства України в Одеській області про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та стягнення моральної шкоди, відмовити [11].

З цього прикладу видно, що оцінка дій директора школи суддями Котовського міськрайонного суду Одеської області та Апеляційного суду Одеської області з огляду на розуміння суддями загальноприйнятих норм моралі є різною.

Непоодинокі факти плюралізму розуміння вимог моралі трапляються у низці рішень інших вітчизняних судів, що стосуються оцінки вчинення педагогічними працівниками аморального проступку через завдання певним особам фізичних ушкоджень (бійки).

Для прикладу візьмемо справу, яку розглядав Апеляційний суд Запорізької області (судова справа № 22-ц/778/3445/15) [17]. Обставини справи полягали у такому. Особою 1 були вчинені певні дії, які Держинський міський суд Донецької області, з урахуванням того, що Особа 1 був педагогічним працівником, який брав участь у навчально-виховному процесі навчального закладу, оцінив як аморальний проступок, пов'язаний з ігноруванням вимог суспільної моралі. Зокрема, вчинення бійки в стінах школи є несумісним з виховною функцією викладача, не дозволяє надалі йому брати участь у навчально-виховному процесі школи. Отже, суд першої інстанції дійшов висновку про наявність підстав для звільнення Особа 1 з роботи за п. 3 ст. 41 КЗпП України.

За результати розгляду справи Апеляційний суд Запорізької області апеляційну скаргу Особа 1 відхилив і рішення Держинського міського суду Донецької області від 25 березня 2015 року по цій справі залишив без зміни.

Протилежна судова оцінка аналогічної ситуації була продемонстрована Зна-м'янським міськрайонним судом Кіровоградської області. З'ясувавши обставини справи (судова справа № 389/4698/14-ц) [12], названий суд встановив, що між позивачем та Особою 1 на ґрунті особистих неприязних відносин стався конфлікт, що переріс у сварку на підвищених тонах із застосуванням фізичної сили з обох сторін, який у подальшому був погашений шляхом примирення і порозуміння сторін

конфлікту. Наведена ситуація відбулась у приміщенні школи, у кабінеті вчителя Особи 1 за відсутності свідків. Однак вказані обставини, на думку суду, не можна вважати проступком, який сам по собі заслуговує на негативне ставлення всього суспільства та є грубим порушенням його моральних принципів. Відтак Знам'янський міськрайонний суд вирішив позов до відділу освіти виконавчого комітету Знам'янської міської ради Кіровоградської області про скасування наказів № 218 від 26.09.2014 року та № 168-к від 28.09.2014 року, поновлення на посаді заступника директора та стягнення заробітної плати та відшкодування моральної шкоди задовольнити частково) (відмовлено в частині відшкодування моральної шкоди).

Тож, з позиції цього суду бійка у приміщенні школи між педагогічними працівниками школи не є аморальним проступком.

Наведемо як приклад ще й постанову Верховного Суду України від 11 лютого 2015 року про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 червня 2014 року [4].

Розглядаючи справу, Верховним Судом України встановлено, що в. о. ректора Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (далі – Університет) від 25 червня 2013 року Особа 1 звільнено з роботи з підстав, передбачених п. 3 ст. 41 КЗпП України, за вчинення аморального проступку, несумісного з продовженням його роботи в Університеті. Цей проступок полягав у тому, що Особа 1, нехтуючи загальноприйнятими нормами поведінки, в гуртожитку під час конфлікту, який виник на ґрунті особистих неприязних стосунків, завдав іншій особі тілесні ушкодження середньої тяжкості, за що був притягнутий до кримінальної відповідальності.

Ухвалюючи рішення про відмову в задоволенні позовних вимог Особи 1, суд першої інстанції, з висновками якого погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, керувався тим, що вчинення позивачем злочину з порушенням загальноприйнятих норм поведінки, ігнорування норм етики, моралі та громадської свідомості, обставини якого викладено у вирокі суду, є аморальним проступком і за своїм характером несумісний із продовженням роботи викладача в Університеті.

Окрім цього, беручи до уваги неоднакове застосування судами касаційної інстанції однієї й тієї ж норми матеріального права, а саме п. 3 ст. 41 КЗпП України, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України зважала на таке. Зокрема, аморальним проступком є винне діяння, що суперечить загальноприйнятим нормам і правилам, порушує моральні устої суспільства, моральні цінності, які склалися в суспільстві, і суперечить змісту трудової функції, цим дискредитує службово-виховні, посадові повноваження відповідного кола осіб. Аморальним проступком варто вважати появу в громадських місцях у нетверезому стані, нецензурну лайку, бійку, поведінку, що принижує людську гідність тощо.

У справі, яку переглядали, установивши, що Особа 1 вчинив аморальний проступок, з урахуванням того, що він є науково-педагогічним працівником, який брав участь у навчальному виховному процесі вищого навчального закладу, суд вважав, що вчинення позивачем аморального проступку, пов'язаного з ігноруванням вимог суспільної моралі, що є несумісним з виховною функцією викладача, не дозволяє надалі йому брати участь у навчально-виховному процесі Університету, та дійшов висновку про наявність підстав для звільнення Особи 1 з роботи, застосувавши положення п. 3 ст. 41 КЗпП України.

За таких обставин підстави для скасування ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 червня 2014 року відсутні.

Як бачимо, рішення судів у наведених справах ґрунтувалися на тому, чи є участь у бійці педагогічного працівника аморальним проступком. Різні погляди суддів щодо цього і стали причиною неоднакового застосування норм матеріального права.

У нашому розпорядженні, на жаль, немає інформації, яка б дала можливість виявити конкретні причини відмінностей у моральних поглядах зазначених суб'єктів правозастосування. Але саме ці відмінності і зумовили розбіжності у наведених правозастосовних актах.

Варто додати, що розуміння моральних норм залежно від суб'єкта правозастосування є актуальним також і у міжнародному масштабі. Для прикладу, в Нідерландах був заборонений для публічного показу фільм нідерландського політика Г. Віддерса «Фітна», який 2008 року був визнаний таким, що розпалює міжетнічну ворожнечу та дискримінує Коран і мусульманську релігію, однак у багатьох інших країнах така заборона щодо показу фільму була відсутня. Утім фільм «Grimm Love», що був заборонений у 2007 році в Німеччині і містив сцени насилля та канібалізму, був дозволений для продажу в Нідерландах на DVD. Протягом 2007–2008 років у місцевому політикумі та суспільстві виникали гострі суперечки навколо трансляції на каналах громадського телебачення Нідерландів порнографічного фільму «Depththroat» і телевізійного реаліті-шоу «Донорська нирка», що свідчить про розбіжність позицій, з одного боку, активної частини суспільства, яка виявляла обурення, та, з іншого боку, тих суб'єктів, які дозволили публічний показ цієї продукції [3].

Враховуючи викладене вбачається, що плюралізм розуміння вимог моралі під час правозастосування в соціально неоднорідному суспільстві може проявлятися двома способами:

1) суб'єкти правозастосування одного рівня по-різному застосовують правову норму, що обумовлює необхідність морального оцінювання обставин справи, враховуючи різне розуміння вимог моралі;

2) суб'єкт правозастосування у межах компетенції скасовує правозастосовчий акт іншого суб'єкта правозастосування, керуючись з іншим розумінням вимог моралі (наприклад, скасування судом правозастосовчого акта іншого органу або ж суд вищої інстанції скасовує рішення суду нижчої інстанції).

Наявність плюралізму розуміння вимог моралі під час правозастосування може становити загрозу правам людини та інтересам суспільства загалом. При моральному оцінюванні змістовне розуміння правозастосувача моральності вчинків є ключовим. Ця проблематика має бути врахована правотворцем. Важливу роль у цьому мають відігравати об'єктивні критерії, встановлені як законодавством, так і практикою. Також у контексті цього варто звертатися і до морально-професійних якостей суб'єкта правозастосування.

Видається перспективним подальше дослідження цієї проблематики в аспекті міжнародної практики, зокрема Європейського суду з прав людини, котрий, як відомо, принципово ніколи не намагався формалізувати уніфіковані для усіх держав-членів Ради Європи норми «євроморалі».

Список використаної літератури

1. Білан О. П. Моральні засади суспільства як категорія обмеження договірної свободи // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні та політичні науки. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2013. № 62. С. 211–220.
2. Губань Р. В. Конституційне право на працю: юридичні гарантії та судовий захист // Вісник Академії адвокатури України (тези науково-практичної конференції). 2012. № 214, число 3(25). С. 213–215.

3. Лист МЗС України до Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі. Архів Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі за 2012 рік.
4. Постанова Верховного Суду України від 11 лютого 2015 року у справі №6-248цс14. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42763568>.
5. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
6. Про затвердження Положення про державну реєстрацію фільмів: наказ Міністерства культури і мистецтв України від 31.08.2004 № 571. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
7. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page>.
8. Рабінович П. М. Виявлення соціальної сутності правових і державних явищ – головне завдання юридичної науки // Юридична наука. 2011. № 1(1)/2011. С. 7–13.
9. Рабінович С. П. Суспільна мораль як предмет етики й юриспруденції // Право України. 2011. № 8. С. 173–179.
10. Рекомендації щодо визначення ознак віднесення друкованої, аудіовізуальної, електронної та іншої продукції, а також переданих та отриманих по комунікаційних лініях повідомлень та матеріалів до продукції еротичного характеру. URL: <http://www.moral.gov.ua/documents/>.
11. Рішення Апеляційного суду Одеської області від 23.04.2015 р. у справі № 22-ц/785/1712/15. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
12. Рішення Знам'янського міськрайонного суду Кіровоградської області у справі № 389/4698/14-ц від 21.01.2015. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42468561>.
13. Рішення Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі № 5 від 30 вересня 2009 р. URL: <http://moral.gov.ua/>.
14. Российское гражданское право: в 2-х т.: учебник / отв. ред. Е. А. Суханов. М.: Статут, 2011. Т. I. Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальные права. Личные неимущественные права. 958 с.
15. Столяренко О. Б. Психологія особистості: навч. посібник К.: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
16. Тихонович Л. А. Взаємодія норм права і норм моралі в регулюванні трудових відносин: автореф. дис... канд. юрид. наук. – КНУ ім. Т. Шевченка. К., 2015. С. 20.
17. Ухвала Апеляційного суду Запорізької області у справі № 22-ц/778/3445/15 від 21 травня 2015 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44303932>.
18. Ухвала Колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 5 серпня 2009 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/4326551>.
19. Шидловская Т. Ю. Соотношение права и морали в правотворческом процессе (на примере Российской Федерации): автореф... канд. юрид. наук: 12. 00. 01. М., 2005. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/210883.html>.

References

1. Bilan, O. (2013). Moral'ni zasady suspil'stva jak kategoriya obmezhenja dogovirnoi' svobody. *Derzhava i pravo: Zbirnyk naukovykh prac'. Jurydychni ta politychni nauky*. K.: In-t derzhavy i prava im. V.M. Korec'kogo NAN Ukrai'ny, 62, 211–220.
2. Guban', R. (2012). Konstytucijne pravo na pracju: jurydychni garantii' ta sudovyj zahyst. *Visnyk Akademii' advokatury Ukrai'ny (tezy naukovo-praktychnoi' konferencii')*, 3(25), 213–215.
3. *Lyst MZS Ukrai'ny do Nacional'noi' ekspertnoi' komisii' Ukrai'ny z pytan' zahystu suspil'noi' morali*. Arhiv Nacional'noi' ekspertnoi' komisii' Ukrai'ny z pytan' zahystu suspil'noi' morali za 2012 rik.

4. *Postanova Verhovnogo Sudu Ukrainy vid 11 ljutogo 2015 roku u spravi №6-248cs14*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42763568>.
5. *Pro zagal'nu serednju osvitu: Zakon Ukrainy vid 13.05.1999 № 651-XIV*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
6. *Pro zatverdzhennja Polozhennja pro derzhavnu rejestraciju fil'miv: nakaz Ministerstva kul'tury i mystectv Ukrainy vid 31.08.2004 № 571*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua>.
7. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 23.05.1991 № 1060-XII*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page>.
8. Rabinovych, P. (2011). Vyjavlennja social'noi' sutnosti pravovyh i derzhavnyh javyssh – golovne zavdannja jurydychnoi' nauky. *Jurydychna nauka, 1(1)*, 7–13.
9. Rabinovych S. (2011) Suspil'na moral' jak predmet etyky j jursprudencei'. *Pravo Ukrainy*, 8, 173–179.
10. *Rekomendacii' shhodo vyznachennja oznak vidnesennja drukovanoi', audiovizual'noi', elektronnoi' ta inshoi' produkcii', a takozh peredanyh ta otrymanyh po komunikacijnyh linijah povidomlen' ta materialiv do produkcii' erotychnogo harakteru*. Retrieved from <http://www.moral.gov.ua/documents/>.
11. *Rishennja Apeljacionogo sudu Odes'koi' oblasti vid 23.04.2015 r u spravi № 22-c/785/1712/15*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
12. *Rishennja Znam'jans'kogo mis'krajonnogo sudu Kirovograds'koi' oblasti u spravi № 389/4698/14-c vid 21.01.2015*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42468561>.
13. *Rishennja Nacional'noi' ekspertnoi' komisii' Ukrainy z pytan' zahystu suspil'noi' morali № 5 vid 30 veresnja 2009 r*. Retrieved from <http://moral.gov.ua/>.
14. Suhanov, E. (2011). *Rossijskoe grazhdanskoe pravo*. V 2-h tomah. Tom I. Obshhaja chast'. Veshhnoe pravo. Nasledstvennoe pravo. Intellektual'nye prava. Lichnye 20 neimushhestvennye prava: uchebnik. Moskva: Statut, 958 p.
15. Stoljarenko, O. (2012). *Psyhologija osobystosti. Navchal'nyj posibnyk*. K.: Centr uchbovoi' literatury, 280 p.
16. Tyhonovych, L. (2015). *Vzajemodija norm prava i norm morali v reguljuvanni trudovyh vidnosyn*. Avtoref. dys... kand. juryd. nauk. – KNU im T. Shevchenka, Kyi'v, 20 p.
17. *Uhvala Apeljacionogo sudu Zaporiz'koi' oblasti u spravi № 22-c/778/3445/15 vid 21 travnja 2015 roku*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44303932>.
18. *Uhvala Kolegii' suddiv Sudovoi' palaty u cyvil'nyh spravah Verhovnogo Sudu Ukrainy vid 5 serpnja 2009 r*. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/4326551>.
19. Shidlovskaja, T. (n.d./2005). *Sootnoshenie prava i morali v pravotvorchekom processe (na primere Rossijskoj Federacii)*. Retrieved from <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/210883.html>.

*Стаття: надійшла до редакції 17.10.2016
прийнята до друку 20.10.2016*

PLURALISM OF MORALITY INHERENT REQUIREMENTS INTERPRETATION IN LAW ENFORCEMENT ACTIVITY

G. Peretiutko

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: galinajus@gmail.com*

The research focuses on the basic theoretical and practical aspects of legal norms enforcement in terms of pluralism of interpretation of inherent requirements of law enforcer's

morality. The analysis of morality as a society social regulator has been provided through the prism of its social differentiation. Moreover, moral principles of the person depend on the level of needs (under A. Maslow's pyramid of needs) where a person's activity is directed. Although, a person's ability to meet the requirements of a certain level depends more or less on the person's age, intellectual level, their residential area, religion, financial standing and their role in working process organization etc.

The factors under consideration in terms of the formation of individual's moral consciousness depends are the following: social background, national and cultural traditions, certain conditions of personality formation (family, school, the closest environment), urbanization, individual and social experience (including professional– e.g. the difference between moral assessments of local court judges and the Supreme Court of Ukrainian Justices), the sphere of activity, religiousness, influence of public opinion and mass media, age factors, differences in needs and interests etc.

In Ukraine, there are a lot of law enforcement subjects providing a moral assessment in their activity. Some of these subjects' powers intersect each other so that in some cases they pass different (even opposite) decisions concerning the same object of moral assessment. The practice of Ukrainian legislation application is analyzed in terms of differences in the application of the same legal norm because of a different understanding of morality requirements. The pluralism of morality requirements understanding during law enforcement by the bodies of state power belonging to the same sphere has been demonstrated.

For this purpose, the judicial practice has been analyzed as well. The position of the courts as to what should be considered as immoral offense while applying the legal norm which foresees dismissing of an employee because of committing the immoral offense inconsistent with work continuance is established to be different. Some of the judicial decisions in the analyzed cases are based on the fact whether the participation of a pedagogical worker in a fight is an immoral offense. Different views of judges on this issue caused different material law norm enforcement.

It has been justified that the understanding of morality during law applying in socially heterogeneous society can be expressed in two ways: law enforcers on the same hierarchy level apply the legal norm differently that specifies the necessity of case circumstances for moral assessment on the basis of their different understanding of the morality requirements; law enforcement subject within own competence cancels the law enforcing act of another law enforcement subject, being guided by another understanding of morality requirements (for example a court repeals the law enforcement act of another body or court of the higher instance repeals the decision of the lower instance court).

Keywords: morality, social differentiation of society, differences in law enforcing process, law enforcing act.